

7) ініціативи в області корпоративного управління – це загальна оцінка готовності керівництва ділити прибуток із сторонніми акціонерами і відноситися до них справедливо;

8) склад ради директорів – передбачає членство меншості акціонерів або відомих незалежних експертів у раді директорів, що допомагає вселити відчуття впевненості в тому, що меншості акціонери будуть, принаймні, проінформовані про діяльність ради, а їхні проблеми будуть почуті;

9) Кодекс корпоративного управління – передбачає призначення штрафів за відсутність даного документу в корпорації;

10) стратегічне партнерство з іноземними інвесторами – передбачає наявність стратегічного іноземного партнера, який працює в тісній співпраці з керівництвом, підвищує шанси того, що компанія дотримуватиметься цивілізованої політики;

11) дивідендна політика оцінює не тільки сам факт наявності чітко певної дивідендної політики, а й адекватність розміру дивідендів і своєчасність їх виплати;

12) якість і надійність реєстроутримувачів – штрафний бал за використання послуг «кишенькових» фірм – реєстроутримувачів замість крупніших професійних компаній.

Відповідно до моделі корпорації, що отримали більше 35 штрафних балів, визнаються надзвичайно ризикованими і, отже, характеризуються низьким рівнем корпоративного управління, а компанії з рейтингом нижче 17 вважаються відносно безпечними, з високим рівнем управління.

Висновки

Розглянуті методики оцінки ефективності корпоративного управління свідчать про різний підхід до проблеми, що вивчається. Це пояснюється тим, що, по-перше, корпоративне управління – це досить багатогранна категорія і дослідники при оцінці її ефективності можуть переслідувати різні цілі, які вимагають використання різних методик; по-друге, наяв-

ність безлічі методик говорить про те, що жодна з них не є панацеєю від усіх проблем корпоративного управління.

Список використаних джерел

1. Хессель, Мейрес. Корпоративное управление. Владельцы, директора и наемные работники акционерного общества. – М.: Прогресс, 1992. – С. 47.

2. Altman E.I. Financial Ratios. Discriminant Analysis, and the Prediction of Corporate Bankruptcy // Journal of Finance, September 1968.

3. Altman E.I., Haldeman R.G., Narayanan P. Zeta Analysis: A New Model to Identify Bankruptcy Risk of Corporation // Journal of Banking and Finance, June 1977.

4. Beaver W.H. Financial Ratios and Predictions of Failure // Empirical Research in Accounting Selected Studies, Supplement to Journal of Accounting Research, 1962.

5. Храброва И.А. Корпоративное управление: вопросы интеграции. Аффилированные лица, организационное проектирование, интеграционная динамика. – М., 2000. – 198 с.

6. Жданов В.Ю. Механизм диагностики риска банкротства промышленного предприятия [Текст] / В.Ю. Жданов // Актуальные вопросы экономики и управления: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Москва, апрель 2011 г.). Т. II. – М.: РИОР, 2011. – С. 95–97.

7. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2003. – 484 с.

8. Леонов Д. Индекс рівня корпоративного управління в Україні: Звіт з науково-дослідної роботи «Дослідження індексу корпоративного управління в Україні» [Електрон. ресурс]: Український інститут розвитку фондового ринку // Режим доступу до матеріалів: <http://www.corporation.com.ua/library/publication/pub.php?id=32>.

9. Рейтинг корпоративного управління Brunswick UBS Warburg // Анализ корпоративного управления, 13 марта 2002 г. [Електрон. ресурс]: Корпоративное управление в России // режим доступу до матеріалів: <http://www.corp-gov.ru/projects/rating/BUBSW-Rus.pdf>

Д.Д. БУРКАЛЬЦЕВА,
к.е.н., доцент

Рейдерство як загроза економічній безпеці держави

У статті йдеться про форми та види рейдерства. Відображена методика оцінки ризику рейдерської атаки. Наведені аспекти економіко-організаційного механізму протидії рейдерству з метою посилення економічної безпеки держави.

Ключові слова: рейдерство, антирейдерський економіко-організаційний механізм, економічна безпека держави.

В статье речь идет о формах и видах рейдерства. Отображена методика оценки риска рейдерской атаки. Приведены аспекты экономико-организа-

ционного механизма противодействия рейдерству с целью усиления экономической безопасности государства.

Ключевые слова: рейдерство, антирейдерский экономико-организационный механизм, экономическая безопасность государства.

The article refers to the shape and type of economical raid. The methods of risk assessment of raiders attack are shown. The aspects of economic and institutional mechanism to counter raiding for strengthenin the economic security of the state are offered.

Keywords: *raiding, antiraiding economic and institutional mechanism, the economic security of the state.*

Постановка проблеми. Кризові явища в економіці зумовили нарощування в суспільстві криміногенного потенціалу. На жаль, протягом останніх років посилюється криміналізація економічної системи в нашій державі, з'являються нові види злочинів, пов'язані з недоліками в правовому регулюванні процесів управління, використання фінансових ресурсів, відсутністю дієвого державного контролю над економічними процесами. Сучасний економічний розвиток країни, при відсутності науково обгрунтованої концепції реформ, національної ідеї та інерції мислення, передбачає цілу низку проблем, загострення яких висуває на передній план завдання гарантування економічної безпеки країни.

Однією із загроз економічній безпеці є феномен рейдерства, який в останні роки набув широкого поширення в Україні. Численні рейдерські атаки потрясають економіку країни, в результаті чого відбувається черговий кримінальний переділ власності. По суті, рейдерство стало одним із видів високоприбуткового бізнесу не лише в Україні, а й в інших пострадянських країнах, зокрема і в Російській Федерації, де його рентабельність сягає понад тисячу відсотків [1, с. 3–4].

Кримінальний бізнес рейдерів вимірюється значними обсягами, завдаючи величезної шкоди промисловим підприємствам і економічному зростанню країни. Невипадково рейдерство називають економічним бандитизмом [2, с. 6–10], або економічним тероризмом [3, с. 4–7]. На думку експертів, рейдерство може повністю знищити малий та середній бізнес, якщо йому не будуть протиставлені превентивні заходи законодавчого характеру [4].

Незважаючи на те що рейдерство в певних формах існує й у розвинених країнах Заходу, воно прижилося й в сучасній Україні, ставши основною формою перерозподілу власності після періоду насильницького її переділу злочинними угрупованнями в 90-х роках минулого століття.

Проте, незважаючи на широку розповсюдженість цього явища, в економіці не існує чіткого визначення цієї категорії на законодавчому рівні. Зокрема, у постанові Кабінету Міністрів України «Про схвалення Декларації цілей та завдань бюджету на 2008 рік (Бюджетної декларації)» термін «рейдерство» визначено як «...відчуження державного майна та корпоративних прав поза процесами приватизації, неправне захоплення підприємств» [5]. Утім в Україні, як і в інших країнах із посттрансформаційною економікою, це явище не обмежується виключно рейдерським захопленням державної власності, державних компаній та підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Кримінальне присвоєння прав на управління і володіння підприємствами і організаціями як негативне економічне явище досліджується вченими і практиками в різних сферах діяльності. Одні вчені, розглядаючи дану проблематику, роблять акцент на висвітленні історії рейдерства (Ю. Борисов), інші –

на вивченні його соціальних та економічних передумов і наслідків (А. Осиновский, А. Чуясов, Е. Демидова), на аналізі корпоративного, цивільного та арбітражного права і процесу (С. Анісімов, Б. Архипов, Е. Бакуліна, В. Горбов, Е. Дівер та ін.). Окрім того, вивчаються й криміналістичні аспекти проблеми (А. Астахов, М. Іонцев, П. Сичов, М. Сергєєв та ін.).

Серед вітчизняних вчених особливу увагу розробці механізмів протидії рейдерським захопленням присвячено у працях Ю. Берлача, З. Варналія, В. Вірченка, І. Мазур, О. Кальмана, М. Колесника, С. Москаленка, Р. Панасенка, А. Погорецького, А. Смітюха та ін.

Незважаючи на істотний перелік авторів, що досліджують проблематику, пов'язану з рейдерством, очевидний дефіцит досліджень аналізованої проблеми в Україні з позицій економічної безпеки.

Метою статті є дослідження сутності, форм та видів рейдерства, методики оцінки ризику рейдерської атаки, визначення економіко-організаційного механізму протидії рейдерству з метою посилення економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до категоріального апарату розрізняють біле, сіре та чорне рейдерство (табл. 1). У вітчизняній практиці, хоча, за аналогією із західними країнами, рейдерство й поділяється на дружнє та агресивне, проте в умовах нашої економіки рейдери не обмежуються маніпуляціями з акціями, а використовують усі доступні методи (в тому числі й фізичного впливу) для одержання аналогічного результату – тобто повного контролю над підприємством.

Таким чином, в Україні цей процес перетворюється у важкий злочин, який визначається насамперед нормами кримінального права і який одночасно істотно загрожує економічній безпеці не лише окремого підприємства, а й держави загалом, оскільки суттєво погіршує імідж та знижує інвестиційний рейтинг та конкурентоспроможність країни.

При розробці методів протидії цьому процесу необхідно брати до уваги, що правопорушник (рейдер) розробляє схему захоплення з максимальним врахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів безпеки відповідно на макро- та мікрорівні (табл. 2). Важливою умовою протидії рейдерству є оцінка рівнів ризику недружнього поглинання, що в перспективі дозволяє моделювати показники економічної безпеки на відповідному рівні ієрархії управління з врахуванням вірогідності рейдерської атаки.

Розрахунок згаданих ризиків доцільно здійснювати відповідно до запропонованої у [8, с. 12–13] методики.

$$P_{НП} = \frac{1}{2} (K_{\text{інтегральний}} + \overline{\Phi}),$$

де $K_{\text{інтегральний}}$ – клас ризику недружнього поглинання за зведеним коефіцієнтом; Φ – клас ризику недружнього поглинання за середньою оцінкою фактора «фінансово-економічний стан».

Ризик недружнього поглинання оцінюється як низький (Клас 1) – при $1 \leq P_{НП} \leq 1,5$; середній (Клас 2) – при $1,51 \leq$

Таблиця 1. Розмежування категорій біле, сіре та чорне рейдерство

№ з/п	Критерії	Біле	Сіре	Чорне
1	Законність	Законно: дії в межах закону	Поєднання законних та незаконних дій	Використання незаконних дій
2	Документи	Оригінальні документи	Частково використовуються фальсифіковані документи	Використовуються фальсифіковані документи
3	Відповідальність	Не залучається	Кримінальна: підробка документів, рішень суду	Кримінальна: підробка рішень суду, документів, корупція, розбійні дії
4	Скуповування акцій	Використовується	Частково використовується	Не використовується
5	Корпоративний шантаж	Використовується	Частково використовується	Не використовується
6	Банкрутство	Використовується: придбання кредиторської заборгованості	Використовується: навмисне банкрутство, штучне створення податкової або кредиторської заборгованості	Використовується: навмисне банкрутство, штучне створення податкової або кредиторської заборгованості
7	Корупційні зв'язки	Не залучаються	Частково залучаються для прийняття судових рішень	Залучаються корупційні зв'язки в державних органах влади
8	Скуповування боргів	Використовується	Частково використовується	Не використовується
9	Установлення контролю над менеджментом	Не використовується	Використовується: за допомогою підкупу	Використовується: за допомогою погроз
10	Реприватизація	Використовується: перегляд підсумків приватизації	Частково використовується	Не використовується
11	Загроза економічної безпеці	Не загрожує	Загрожує	Загрожує

За: [6, с. 208–215].

Таблиця 2. Зовнішні та внутрішні фактори безпеки діяльності акціонерного товариства, які враховуються при формуванні рейдерської атаки

Фактори зовнішньої безпеки	Фактори внутрішньої безпеки
<ul style="list-style-type: none"> • наявність прогалин у законодавчій та нормативно-розпорядчій базі, що дозволяють порушувати загальноприйняті норми ведення підприємницької діяльності без настання адміністративної/кримінальної відповідальності; • наявність чи відсутність адміністративної підтримки, що дозволяє пришвидшувати процедури видачі офіційних рішень, дозволів, підтверджень тощо; • наявність «союзників», зацікавлених в усуненні конкурента як акціонерного товариства, що захоплюється; • оперативність розгляду справ у судових інстанціях 	<ul style="list-style-type: none"> • Перспективи розвитку бізнесу, його інвестиційна привабливість, наявність дочірніх та залежних компаній, філіалів та представництв; • репутація та відомість, рівень корпоративної культури, дотримання відповідності процедури документообігу; • структура акціонерного капіталу, наявність міноритарних та мажоритарних акціонерів, присутність у складі акціонерів держави чи органів муніципального управління; • наявність чи відсутність корпоративного конфлікту між акціонерами/інвесторами і/чи керівниками товариства; • рівень професіоналізму та ділової репутації представників органів управління товариства, наявність афільованості між ними; • доступність інформації про компанію і можливість її одержання через реєстратора товариства, акціонерів чи керівників товариства тощо

За: [7].

$P_{НП} \leq 2,5$; високий (Клас 3) – при $2,51 \leq P_{НП} \leq 3,5$; дуже вірогідний (Клас 4) – при $3,51 \leq P_{НП} \leq 4$.

Підсумковий коефіцієнт, що враховує сумарний вплив 15 коефіцієнтів, визначається за формулою 2:

$$K_{\text{інтегральний}} = \sum_{i=1}^{15} K_i,$$

де K_i – бал кожного коефіцієнта; i – порядковий номер коефіцієнта. Коефіцієнти згруповані за факторами: «організаційна структура» (K_1 – ступінь розпорощеності акцій; K_2 – центри володіння активами; K_3 – вид фірми, на яку виведені активи), «власність» (K_4 – частка ринкової вартості нерухо-

мости в активах фірми; K_5 – реальність юридичної і фактичної адрес; K_6 – проведення процедури юридичного due diligence у відношенні первинних засновників і директорів фірми); «менеджмент і акціонери» (K_7 – частота виплати дивідендів; K_8 – активність міноритарних акціонерів; K_9 – наявність внутрішніх конфліктів; K_{10} – публічність власника; K_{11} – справжність підписів директора/акціонера) і «зовнішнє оточення» (K_{12} – галузь, в якій працює фірма; K_{13} – ведення реєстру; K_{14} – надійність реєстратора; K_{15} – відносини з органами влади, законними силовими структурами).

Максимально можлива сума балів за результатами всіх коефіцієнтів – 114, мінімальна – 12. Авторами запропоно-

ваної методики пропонується така інтерпретація отриманої суми балів зведеного коефіцієнта – клас ризику недружнього поглинання: перший (низький), якщо $K_{\text{інтегральний}} \leq 20$; другий (середній), якщо $21 \leq K_{\text{інтегральний}} \leq 38$; третій (високий), якщо $39 \leq K_{\text{інтегральний}} \leq 70$; четвертий (дуже вірогідний), якщо $K_{\text{інтегральний}} \leq 71$.

Фактор «фінансово-економічний стан» оцінюється за результатами відповідної кількості розділів за формулою середньої арифметичної:

$$\bar{\Phi} = \frac{\sum_{n=1}^m \Pi n}{\sum_{n=1}^m n}$$

де Π_n – клас ризику рейдерства за розділом; n – кількість розділів.

Розділи можуть визначатися різною кількістю конкретних показників. Однак фактично потрібно визначити тільки найбільш інформативні коефіцієнти, що мають усталені нормативні значення.

Незважаючи на існування певних методичних розробок щодо дослідження проблеми рейдерства з економічного погляду та існування достатньо широкої нормативно-розпорядчої бази протидії рейдерським захопленням в Україні (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств» від 17.11.2009 №1720, відповідні зміни до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, законів України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців»; окремі норми Закону України «Про акціонерні товариства»), на жаль, поки що статистика боротьби з рейдерами у нашій країні залишається невтішною. За три минулих роки в Україні було виявлено 189 злочинів, пов'язаних із рейдерством. Найчастіше намагаються відібрати приватні готелі, торговельні центри, складські приміщення, а також земельні ділянки в рекреаційних зонах. У підсумку відкрито лише 52 кримінальні справи. Скільки із них доведено до суду і який вирок винесено винуватцям – невідомо [9].

Про масштабність рейдерської активності в Україні свідчить таке. Так, відповідно до висновків експертів Центру дослідження корпоративних відносин на сьогодні в країні функціонує 35–50 спеціально підготовлених рейдерських груп, які займаються підготовкою та проведенням захоплення [10].

Щорічно в Україні фіксується в середньому понад 35–40 тис. рейдерських атак, при цьому тиск рейдерів на бізнес щорічно зменшує приріст ВВП у середньому на 1–2%. Наприклад, лише за період з 13 липня до 22 вересня 2011 року було офіційно зафіксовано випадки рейдерських захоплень чи таких спроб тільки щодо великих підприємств більше 50. Зокрема, рейдерських атак зазнали такі великомасштабні підприємства, як одеський завод «Стальканат», Володимирський ринок (Київ), «Фокстрот», «Епіцентр-К», за-

вод «Електроімпорт», завод «Росава», ВАТ «Одеський припортовий завод» та ін. [17, 18].

Загальний підсумок злиття та поглинання лише у 2009 році становив 110 угод на суму 4,9 млрд. грн. [12, с. 27–31]. Експерти громадської організації «Антирейдерський союз підприємців України» стверджують, що в середньому щотижня в Україні відбувається рейдерський напад у тій чи іншій формі і раз на п'ять днів українські суди виносять рішення про порушення законних прав власників на користь рейдерів [13].

Про масштаби рейдерства і невідворотність цього процесу в Україні на даному етапі свідчить той факт, що об'єктами рейдерських атак виступають також великі компанії, де утримувачем контрольного пакету акцій є держава. Останніми роками з подібними проблемами зіткнулися такі підприємства, як АСК «Укррічфлот», Херсонський морський порт, «ДонНИИчермет», завод з виробництва інсуліну «Індар», ВАТ «НВП «Сатурн» (один з розробників комплексів далекої радіотехнічної розвідки «Кольчуга») і багато інших [19]. Ситуація, що склалася, дозволяє стверджувати: рейдерство стає загрозою національній безпеці і може бути прирівняне до економічного тероризму.

Як результат вище описаного рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки в глобальних масштабах різко знижується – експерти вважають рейдерство однією з головних проблем, що заважають надходженню інвестицій в Україну [26]. Про це свідчать результати опитування експертів, проведеного Інститутом Горшеніна щодо того, наскільки проблема рейдерства в Україні впливає на інвестиційну привабливість країни, які дієві способи боротьби з рейдерством, а також наскільки громадськість і ЗМІ можуть впливати на вирішення таких корпоративних конфліктів як рейдерські атаки.

Додатково: нещодавно компанії Великої Британії і США представили інститутам ЄС перелік з близько 50 випадків «корпоративного рейдерства» за останні два роки [27]. Згадана практика, яка полягає в тому, що іноземний інвестор купує частку в українській фірмі, проте з використанням окремих політиків здійснюється рейдерська атака на вказану фірму з використанням рішень судів для отримання більшості акцій в новій перспективній компанії. Така атака часто відбувається з боку компаній, які є власністю політиків чи членів їхніх сімей або бізнес-партнерів.

Незаконне заволодіння майном (як правило, рейдерське) є одним із найпоширеніших економічних злочинів в Україні, стверджують також експерти PricewaterhouseCoopers. Відповідно до проведеного ними опитування підприємців, що здійснюють діяльність в Україні, з таким шахрайством стикалися майже 73% респондентів. Загалом, майже 36% респондентів, які брали участь в опитуванні, стикалися з економічними злочинами. Цей показник на третину вищий, ніж у середньому по світу [28].

Про проблеми, що створюють рейдери для суб'єктів господарювання в Україні, наголошують також найвищі поса-

дові особи країн–партнерів. Зокрема, у березні 2013 року посол США Дж. Теффт заявив, що «...американським компаніям складно працювати в Україні, зокрема через рейдерські атаки і несправедливі суди» [20]. Наслідком такої ситуації є в тому числі й скорочення обсягу прямих інвестицій в Україні, за даними Держстату, у 2012 році – на \$400 млн. у порівнянні з попереднім роком – до \$4,13 млрд. [21].

Узагальнюючі дані про рівень рейдерства в Україні та його вражаючі масштаби, свідчать такі факти: в Україні діє, як уже зазначалося, щонайменше 35–50 спеціалізованих рейдерських груп, які складаються з досвідчених юристів та економістів; рейдерство набуло в Україні системного характеру; кількість рейдерських атак сягає до 40 тис. щорічно; результативність рейдерських атак – понад 90%; за експертною оцінкою, щорічний обсяг сегмента поглинань і злиттів (без приватизації) становить майже \$3 млрд.; середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні, за експертними оцінками, становить близько 1000%; українське рейдерство має відчутну кримінальну складову: протиправні дії чиняться із залученням збройних формувань, а подекуди – навіть співробітників правоохоронної системи тощо [22]; до замовлення та іноді організації рейдерських дій, що призводять до перерозподілу власності, вдаються окремі потужні промислово–фінансові групи України.

Існує чимало способів рейдерських захоплень підприємств, що використовуються в Україні, але найбільш небезпечним і таким, що має істотні негативні стратегічні наслідки для національної, насамперед економічної, безпеки, є насильницьке захоплення, оскільки воно ставить під сумнів демократичність устрою та наявність основних елементів правової держави.

Хоча, судячи з широти списку статей кримінального кодексу (КК), відповідно до яких рейдерів можна притягнути до відповідальності в Україні [23], може здатися, що на якомусь етапі рейдерські дії, по–перше, будуть припинені, а по–друге, винні особи (замовники, рейдери і їхні пособники) будуть притягнуті до відповідальності хоча б за один з перерахованих злочинів, однак це досить абстрактне уявлення. В реальному житті, і про це свідчить практика, ні рейдерські захоплення здебільшого не припиняються, ні винні не несуть покарання [24]. Це пов'язано як мінімум з наступними обставинами.

Перше. У цілому, по кваліфікації в рамках чинного законодавства, ланцюжок рейдерських дій не з'являється як ланцюжок суспільно небезпечних діянь. Скоріше як звичайне комерційне поглинання. Якщо ж жертва звертається до правоохоронних органів або в суд, найчастіше їй важко або неможливо обґрунтувати свою позицію як потерпілої сторони.

Друге. Існують величезні труднощі з розслідуванням рейдерських захоплень. Річ у тім, що наслідок стикається з великим числом злочинів, кваліфікованих за різними статтями КК України. І об'єднати їх «наскрізною ідеєю» досить складно. До того ж часто доводиться доводити умисел, а його часом неможливо довести.

Третє. Не можна забувати, що рейдерство, принаймні у наших умовах, безпосередньо пов'язане з підкупом різноманітних посадових осіб: правоохоронних, податкових, владних, що реєструють і видають дозволи та інші, а також суддів. Інакше кажучи, ми маємо справу з корупційним, причому багатоепізодним і надскладним, злочином із досить великим набором співучасників. Тому, з одного боку, тут позначається названа вище друга обставина (труднощі розслідування), а з іншого – ймовірна корупційність інстанцій, в які може звернутися потерпіла сторона.

Аналіз практики рейдерських захоплень в Україні дозволяє виділити такі основні передумови цього процесу:

1. *Політичні*: законодавча неврегульованість організації угод злиття та поглинання; політична нестабільність та високий рівень корупції; заангажованість судової системи; законодавча нерегламентованість реінвестування капіталу з офшорних зон [25].

2. *Економічні* (ринкові): слабкий рівень розвитку фондового ринку; непрозора структура власності українських компаній; невідповідність вітчизняних стандартів звітності та аудиту міжнародним вимогам; значний потенціал ринку та висока інвестиційна привабливість українських компаній для іноземних інвесторів; низький рівень публічності діяльності компаній.

3. *Соціальні*: низький рівень корпоративної культури; некомпетентність менеджерів; відсутність етики ведення бізнесу.

4. *Технологічні*: наявність неефективних систем захисту інформації; відсутність напрацьованих схем та механізмів попередження та опору ворожому поглинанню; ризик втрати власності у зв'язку з технологічними змінами у роботі депозитарію цінних паперів України; низький рівень програмного та технічного забезпечення.

Усунення згаданих передумов дозволить не лише знизити ризик рейдерського захоплення вітчизняних компаній, а й сприятиме підвищенню ефективності організації їх функціонування в умовах ринку та підвищити рівень економічної безпеки загалом.

Детальніше, до основних проблем, які сьогодні перешкоджають зміцненню економічної безпеки підприємництва та боротьбі із рейдерством і на вирішення яких має бути спрямована послідовна й активна державна політика, відносяться: відсутність повноцінного ринкового середовища; незавершеність формування інституційної бази економічної політики; незбалансованість державної регуляторної політики; недосконалість бюджетної політики; зловживання монополієм становити цінного характеру; збільшення кількості рейдерських атак, корупційних та дискримінаційних дій щодо підприємців; недосконалість судової системи, корупованість органів влади та відсутність державних інститутів, які б ефективно захищали права власника; низький рівень конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційної активності; незадовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування підприємств і використання ними ресурсного забезпечення; негативні тенденції щодо

кількості діючих та новостворюваних підприємств, а також обсягів їх господарської діяльності тощо [16].

Визначені вище передумови перетворили рейдерство у реальну загрозу не лише економічній, а й національній безпеці загалом.

Висновки

Підсумовуючи, зазначимо, що протидія рейдерству у контексті зміцнення економічної безпеки матиме значно кращі результати, якщо діяти за принципом превентивності, а не усунення наслідків. Таким чином, на загальнодержавному рівні необхідне вдосконалення організаційно-економічного механізму протидії рейдерству, яке полягає в такому:

- встановлення кримінальної відповідальності державних і приватних реєстраторів за незаконне внесення до реєстру учасників юридичної особи та проведення реєстрації свідо-мо підроблених правовстановлюючих документів;

- встановлення кримінальної відповідальності за зловживання правами власника акцій або часток у статутному капіталі суб'єкта господарювання, зокрема в цілях рейдерського захоплення;

- віднесення всіх злочинів, пов'язаних з рейдерством, до підслідності спеціалізованих слідчих органів, таких як Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС та Служба безпеки України (залежно від стратегічної важливості підприємства на яке здійснено рейдерську атаку), з урахуванням поширеності участі в їх вчиненні посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, а також виникаючих труднощів в їх розслідуванні;

- поповненні процесуального законодавства положеннями, які передбачають право прокурора звернутися в касаційну або наглядову інстанцію арбітражного суду або суду загальної юрисдикції з поданням про скасування неправосудного рішення, яке перешкоджає пред'явленню звинувачення, винесення обвинувального вироку чи іншому законному рішенні кримінальної справи по суті;

- передбаченні процедури накладення арешту на нерухоме майно, що є предметом злочину, навіть за умови не встановлення особи, причетної до скоєння злочину [14, с. 18–19];

- віднесення відомостей, що містяться в реєстрі акціонерів, до охоронюваної законом таємниці, що зробить можливим вилучення носія даної інформації тільки на підставі судового рішення;

- використанні результатів проведення моніторингу засобів масової інформації про вчинені або підготовлювані недружні поглинання в якості окремого напрямку профілактики;

- створенні багатофункціонального інформаційного банку даних, що містить відомості про осіб і організації, що спеціалізуються на недружніх поглинаннях з кримінальним відтінком, об'єктах, щодо яких рейдерське захоплення найбільш ймовірно, і з цією метою, слід визначити систему оціночних показників, що сигналізують про можливість недружніх поглинань;

- підготовці і спрямуванні в регіональні підрозділи різних відомств методичних рекомендацій щодо слідчої та судової практики з кримінальних справ даної категорії.

Список використаних джерел

1. Федоров Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж / Ю. Федоров: Wolters Kluwer, 2010. – 480 с. – ISBN 978–5–466–00435–9.
2. Рейдерство в России – показатель институционального дефицита российской экономики [Текст] / А.В. Желнорович // Рос. юстиция. – 2007. – №8. – С. 6–10.
3. Сычев П. Уголовно-правовой анализ недружественных поглощений // Корпоративный юрист. – Февраль 2006 г. – №2. – С. 4–7.
4. Максимов С.В. Коррупция. Закон. Ответственность / С.В. Максимов М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2011. – 209 с.
5. Офіційний сайт Кабінету міністрів України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/>
6. Погорелов Ю. Типізація рейдерства та методи боротьби з ним / Ю.С. Погорелов, Ю.В. Лещенко // Збірник наукових праць «ЕКОНОМІКА. МЕНЕДЖМЕНТ. ПІДПРИЄМНИЦТВО» Зб. наук. праць: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Давля. – №24 (I) / 2012. – С. 208–2015.
7. Тормозова Т. Рейдерство в России и за рубежом: сравнительный анализ / Т. Тормозова, А. Логинов [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.mirkin.ru/_docs/_statyi/reiderstvo.pdf.
8. Согрина Н.С. Особенности недружественных поглощений (рейдерства) в трансформируемой экономике // Автореф. на соискание... к.э.н. по специальности 08.00.01 – экономическая теория. – Челябинск, 2010. – 24 с.
9. Демчак Р. Рейд на рейдерів [Електрон. ресур]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua/blogs/Demchak/22253/>.
10. Дорошук А.А. Система регулювання рейдерства в Україні / А.А. Дорошук, М.В. Трибуха [Електрон. ресур]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/econrch/2011_1/11daartu.pdf.
11. Рейдерство: кримінально-правовий аспект [Текст] / В. Куц, М. Арманов // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – №10. – С. 128–132.
12. Рейдерство як загроза національній безпеці України / Ю. А. Берлач // Форум права. – 2012. – №3. – С. 27–31.
13. Веб-сторінка Антирейдерського союзу підприємців України [Електрон. ресур]. – Режим доступу: <http://antiraidер.ua/>
14. Васильченко А.А. Совершенствование организационно-экономического механизма противодействия рейдерству // Автореф. на соискание... к.э.н. по специальности 08.00.01 – экономическая теория. – 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством: экономическая безопасность. – Ставрополь, 2011. – 22 с.
15. Колесник М.А. Рейдерство в Україні: загальна характеристика та основні етапи розвитку / Право і Безпека. Науковий журнал. – №1 (38). – 2011. – С. 16–20.
16. Двірник І. Рейдерство в Україні: причини та наслідки / І. Двірник // Стратегічні орієнтири [Електрон. ресур]. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1696>
17. Антирейдерський Союз Підприємців України. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://antiraidер.ua/ucp_mod_conflict.html

18. Украинское Антирейдерское Движение. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zahvat.net>
19. Дічек О. Рейдерство в Україні: реалії ринкової економіки або економічний тероризм? // Український союз промисловців та підприємців [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uspp.org.ua/interview/30.reyderstvo-v-ukraini-realii-rinkovoi-ekonomiki-abo-ekonomichniy-terorizm.htm>
20. Посол: компаніям з США складно працювати в Україні через рейдерство [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2013/03/15/366031/>
21. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
22. Юзюк О.В. Рейдерство в Україні: причини, наслідки та шляхи подолання / О.В. Юзюк, М.В. Батин [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=14664>
23. Кримінальний кодекс України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
24. Соловій Я.І. Проблеми кваліфікації діянь, пов'язаних із захопленням підприємств (рейдерства) / Я.І. Соловій [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cic-wsc.org>.
25. Сіверська Л.Б. Рейдерство як метод об'єднання банків в умовах ринку / Сіверська Л.Б. // Ефективна економіка [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1333>.
26. Іноземні інвестори бояться рейдерства в Україні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?inozemni_investori_boiyatsya_reyderstva_v_ukrayini
27. ЕС побачив, як розквітає рейдерство в Україні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://news.ub.ua/25491-es-pobachiv-yak-rozkvitaye-reyderstvo-v-ukrayini-za-pravlinnya-yanukovicha.html>
28. Експерти: Корупція та рейдерство стоять на шляху розвитку бізнесу в Україні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ibud.ua/ru/novost/eksperti-koruptsiya-ta-reyderstvo-stoyat-na-shlyakhu-rozvitku-biznesu-v-ukrayini-12555>.

Р.Е. ВОЛОЦЬУК,
аспірант, Академія фінансового управління

До питання формування поведінкової термінології в адмініструванні податків

У статті розглядаються термінологічні аспекти поведінки платників при сплаті податків. Проаналізовано доцільність використання поняття «добровільна сплата податків» та її взаємозв'язок з адмініструванням податків. Запропоновано вживання поняття «законослухняна сплата податків».

Ключові слова: податки, добровільний, добровільна сплата податків, обов'язок, примус, законослухняна сплата податків, адміністрування податків.

В статье рассматриваются терминологические аспекты поведения плательщиков при уплате налогов. Проанализированы целесообразность использования понятия «добровольная уплата налогов» и ее взаимосвязь с администрированием налогов. Предложено употребление понятия «законопослушная уплата налогов».

Ключевые слова: налоги, добровольный, добровольная уплата налогов, долг, принуждение, законопослушная уплата налогов, администрирование налогов.

In the article the terminological aspects of behavior of payers at payment of taxes are considered. Expediency of use of the concept «voluntary payment of taxes» and its interrelation with administration of taxes are analyzed. The use of the concept «law-abiding payment of taxes» is offered.

Keywords: taxes, voluntary, voluntary payment of taxes, debt, enforcement, law-abiding payment of taxes, administration of taxes.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в Україні останні декілька років, знайшли своє відображення і в сфері адміністрування податків. Передовсім це стосується проголошення нової для України ідеї щодо формування на партнерській основі системи податкових відносин. Однак будь-яка фінансова практика демонструє вищий рівень ефективності за умови термінологічної впорядкованості, що дозволяє досягти розуміння процесів усіма учасниками та на якісному рівні організувати відповідні їх стосунки. У вітчизняному адмініструванні податків у зазначеному контексті є чимало проблем. Одна з них – питання «добровільної» сплати податків.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичним та практичним розробкам, які так чи інакше стосуються адміністрування податків, присвячено вже чимало праць вітчизняних науковців, серед яких можна виділити роботи В.Л. Андрущенка, А.І. Крисоватого, В.М. Мельника та ін. Однак теоретичне осмислення понятійного апарату сфери адміністрування податків потребує поглиблення. Зокрема, це стосується часто вживаного останнім часом поняття «добровільна сплата податків», враховуючи його прояв у практичній діяльності суб'єктів оподаткування.

Мета статті. В даній роботі ми ставимо за мету теоретичний аналіз понять «добровільна сплата податків», «законослухняна сплата податків» та їх взаємозв'язку з адмініструванням податків.

Виклад основного матеріалу. Сумлінне дотримання вимог податкового законодавства платниками податків, з